

# LA RENAXENSA,

PERIÓDIC DE LITERATURA, CIÈNCIES Y ARTS.

SURT LOS DIAS 10, 20 Y ÚLTIM DE CADA MES.

| PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.            | REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.    | RECLAMS.                               |
|----------------------------------|------------------------------|----------------------------------------|
| Tres mesos. . . . . 9 Rals.      |                              | Los subscriptors per ratlla. . 1/2 Ral |
| Al estranger, tres mesos. . 13 » | Carrer de Jerusalem, n.º 32, | Los no subscriptors per id. . 1 »      |
| Ultramar, tres mesos. . . 18 »   | primer pis.                  | Passant de 10 ratllas, a preus con-    |
| Un número sol. . . . . 1 »       |                              | vencionals.                            |

## SUMARI.

Un assatj de filosofia crítica; per *Joseph Masferrer y Arquimbau*.—Colon (poesia); per *Angel Guimerà*.—L' Engadina y 'l ladin que allí 's parla; per *Joseph Balari y Jocany*.—Per caritat (poesia); per *Emilio Coca y Collado*.—Lo rellotje del pastor.—Poesias; per *Felip de Saleta*.—Jochs Florals; per *Joseph Roca y Roca*.—Novas.  
Folletí.—Historia de Banyolas (continuació); per *Pere Alsina*.—Julita (continuació); per *Martí Genís y Aguilar*.

## UN ASSATJ DE FILOSOFIA CRÍTICA.

### V.

Los elements, primers constitutius de la quantitat dimensiva, que ab sa multiplicat continuada diguerem donar als sentits apariència geométrica, ni poden ésser simples ni compostos. Aquells no tenen virtut per originar la continuïtat física, que may poden virtualment 'contenir; y 'ls darrers, essent ja íntegra y essencialment extensos, no poden propiament nomenarse primers constituents; y com entre simple y compost, absolutament parlant, no hi cab terme medi, la passada demostració de que ni un ni altre concepte puga predicar-se apar posar en situació verament original als components primitius de la primera qualitat de la matèria. Per altra via, no obstant, anam á intentar si 'ns será possible explicar com metafísicament l'extensió s'engendra; ensemps que salvant son aspecte de complexitat, fundant en motius racionables la veritable naturalesa del ésser, que, present en l'espai á totes hores, conexen per ses moltes mudances los sentits y l'endevena y concebeix la rahó restant insensible substancia en lo fons de sengles accidents.

Aquell dilema, que fa poch esmentavam, que ab tota la força inflexible de la Lògica obligava á la rahó á admétre y concedir fatalment un ó altre dels seus dos membres, ab tot d'enténdrer que en ningun podia dignament assentarse, en abdosos repel·lint la contradicció absurda ó be recusant l'insuficiència vana, s'ha temptat, no si contenia algun vuyt estatge hont métrers en salvament del

greu perill en que está qui resta prop de ses puntes extremes, sino apartarsen cautelosament y fugir ab astuta manya fora de la jurisdicció del seu domini. Habilitat requireix l'empresa: consisteix en atribuir als cossos un nombre de parts infinit; en fer de quiscun dels seus àtoms com matèria imponible d'una progressió geométrica decrexent sens terme y ab valor ontològich real. D'aquesta manera ni es possible may realisar éssers simples y que sopte al procehiment analítich la barrera ab que l'impossible per medi del punt inextens fixa un límit final categòrich al esperit racional; y, be que resultant vera extensió de les successives operacions de partir, com que progressivament minva y pus s'allunya sempre sa forma darrera, que la rahó dicta ésser possada mes enllá del espai y que 'l temps may l'ha poguda detenir ni estrényer en cap subtil moment de la corrent natural de sos milenars de setgles, no esdevindrà tampoch que jamay l'infinitíssima essencia de cap naturalesa física fassa parar á l'intel·ligencia aquesta especie de mohiment interminable en demanda de una cosa que ensemps s'ovira ab fal·lera y 's pert per maravelles d'art il·lusori. Mitjansant la divisibilitat infinita sembla per altra part que un simple que podem concebir existent, encara que no tinga força per atenyé 'l l'home que 'l cerca per aquesta via consecutiva—pus ni fentla devallar del principi del mon y tant llarga com tota la vida de la humanitat, la compendriam per ço tal com es, supra-humana—pot alçar la seva categoria fins á ésser factor de quantitat. L'Àlgebra demostra y dèxa per evident que la multiplicació de zero y l'infinit produheix una quantitat finita, quantitat essencialment diferenta y hasta oposada y contraria á lo que sol significar l'expressió zero, que aquí justament representa lo principi simple, l'objecte de tant intrincada dificultat.

Hem dit que l'home, dividint mentalment, no pot arribar á dur á cap l'obra de fer nàxer un ésser simple, suposat que sian infinits en nombre aytals simples implicats en lo tot; ó mes clarament que no podrá may acabar l'operació de descompóndrer un cos si les parts que conté son infinites. Ab suficient evidència te probat Hamilton que l'idea del



infinít pugna ab la constitució natural del esperit humá, rebujantla la limitació, que, com condició insuperable y necessaria, tot acte racional suposa y conté per naturalesa. Donchs, l' ulterior esfors de concebir en l' extensió parts diminutes, y, aplegantles, comprobar l' existencia del nombre infinít no 's lliura d' admétre lo fatal límit destructor del concepte; y si volent esborrarlo ab ergull, ne prescindex, ofegantlo per importú; essencial com es al pensament, roman mutilada la consciencia y manca al acte una part integrant de sa realitat. Lo que 'l completador lógich y metafísich de la psicologia de Tomás Reid demostrava en quant á les facultats espirituals, passant ara nosaltres d' aquest mon intern á l' esfera dels cossos, creyem nos será fácil aplicarlo, fent us d' un rahonament semblant, á lo que pertoca á la qualitat que 'ns ocupa, pera provar que en les parts racionals de la quantitat geométrica tampoch ha valor la categoria que formalment foragita, segons lo sabi catedràtich d' Edimburg la naturalesa intel·lectual.

Infinít, ja per lo que l' idea representa, y atenent á mes al significat gramatical del mot, tant val com absolut defecte y falta de límits. Si be al primer esguart y considerada la composició etimológica que podriam nomenar del vocable, apar negativa la seva expressió y per consegüent la força del concepte; la reflexió senzilla y obvia de que nega lo purament negatiu y contradiu lo que tendex á destruir una cosa positiva, fa que la paraula *infinít* resulte de un valor certament afirmatiu, que confirma y reforma l' entitat que la part segona de l' expressió, aparentment positiva, ab l' idea de terme ó fi constrenyent, preten per privació concretar. Infinít, donchs, es lo matex que dir il·limitat; repulsió de qualsevulla límit que trenque y tolga al ésser la virtut absoluta, fixant condicions precises de intensitat ó extensió, si áxis es legut parlar, á l' expansió nadiua de sa naturalesa. Nombre infinít será, per consegüent, lo nombre sens límits; lo nombre que en sí comprega tot quant en orde d' entitats nombrables sia possible sotsmétre al concepte quantitatiu; un nombre que continga y signifiqui l' incondicionada expressió aritmética de tota especie de quantitats determinades, no solament reals sino possibles en absolut.

Un cos, áxis, contindrà parts infinites, si les pus diminutes representan lo nombre máxim possible, un nombre, ço es, que excloga essencialment tota possibilitat d' adició d' una altra part sisquera; quan, per consegüent, sia impossible de tota impossibilitat puga haberhi fragment material en l' univers que 's componga d' un nombre mes alt d' elements de continuïtat geométrica. L' essencia del infinít exigex que, mentres existesca una porció de materia de volum il·limitat,—per motiu, s' enten, de sos constitutius primaris—no dega existirne de major en dit concepte. En lo que radica 'l fonament de l' insuficiencia de la teoria de l' infinitat de parts en l' extensió corpórea. Per compéndrho, basta considerar la distincta y tant varia magnitud dels cossos esguardats com á continuïtat mate-

mática ó volum físich. Quiscun d' ells, per causa d' ésser extens, deuria inclóurer l' infinít com element comprés en lo nombre de les seves parts simples. Ara be, aquí será capás de compóndrer y lligar l' idea absoluta de l' infinít ab la diversitat quantitativa dels éssers que pretenen tancarla y participarne uniformement.

En un matex individuó corporal pot facilíssimament observarse la contradicció que argüex l' existencia de parts infinites. Una petita partícula de dita quantitat material, un milímetre cúbich, v. gr., com subjecte extens y continuó deuria ésser divisible sens límit, y per ço constar de naturalesa infinita, en quant á l' infima constitució numérica de les seves dots matemátiques. Lo conjunt del volum del cos, tal volta de un miriámetre, consistir també en parts infinites en nombre; y llavors la part, lógicament menor, y 'l tot esdevenir iguals, no obstant, en llur essencia de quantitats continues. Y l' infinít d' un milímetre romandria aniquilat pe 'l caràcter, que 's suposa y es necessariament també infinít, ab que racionalment s' ofereix lo miriámetre; lo qual ni essent tampoch la mesura máxim possible ni menys actualment real, poch moments podria gaudirse de ses virtuts sobiranes. Pera que l' hipòtesis explicás l' essencia de l' extensió, fora, no obstant, necessari que quiscuna molécula de propietats extensives provingués formada de parts infinites, ja que l' infinitat se demana y requereix, no per augmentar y dilatar lo volum, mas pera constituhir y originar la continuïtat absoluta entre 'ls seus elements aritmétichs. ¿Cóm salvar, donchs, á aquella y sostenirla en l' íntim de cada cos y en lo si dels seus átom, si l' ésser divisibles los primers y no podent aquests vèncer la força y recusar la llei infal·lible del axioma, que 'ls establex y senyala jussá terme de proporció, la contrastan fatalment y successivament la foragitan repel·lintla en totes ses graduals y progressives maneres de aparéixer? ¡En mal hora invadí llur estança, invocant los socors y demanant hostatge á qualitats antitéticas, prestant homenatge al enemich mes fer de la seva altivesa!

Provat que sia la repugnancia intrínseca y lógica de l' idea del infinít ab la naturalesa y significació del concepte de parts unides, tal com los fenòmens materials les donan, aplegadas devant dels sentits externs en pluralitat diversíssima de proporcions de forma en l' espay y combinació numérica en tota mena de composicions aritmétiques de major ó menor complexitat dintre de l' operació essencialment senzilla de sumar unitats simples, es quasi cosa supérflua tocar les restants rahons que áxis matex mostran ésser recurs va y anti·filosófic multiplicar pe 'l infinít l' element darrer en categoria física, que 's volgué assentar com á fonament d' una continuïtat rahonable. No valentse entremétre, perque 'ls cossos extensos li revelan y declaran incompatibilitat invencible, ab llurs principis matemátichs aytal forma ó aspecte de l' il·limitació racional, que un límit, necessari en tota cosa sensible, rebuja albergar en l' esfera



de sa realitat, ¿de qué servex, per exemple, que 's  
vaja á deduir de les doctrines algebráiques que 'l  
zero ab l' auxili del infinit  $-\frac{0}{N} \times \frac{N}{0}$ —puga ésser

factor de quantitat  $-\frac{N}{N}$ —? Demostrat que l' in-

finit no te cap valor llegítim en la regió que pet-  
jam ara, de sobres seria l' obra d' estudiar la  
vera importancia ideològica que aquí te 'l zero;  
com y també la pena que 'ns prenguessem en ma-  
nifestar l' extranyesa que implica una operació  
de multiplicar enters que no dona, á semblança de  
les comunes, lo fruyt de la suma qual abreviació  
simplificada representa. Per altra part, s' ha criti-  
cat també aquest procehiment al infinit, ab que,  
com en lo començament del present article escri-  
guerem, s' intenta com allunyar indefinidament y  
amagar del poder y vista del home los punts sim-  
ples, des que s' ha comprés estar privats de poten-  
cia extensiva, trayent á comte l' intel·ligencia om-  
nipotent y claríssima d' un Ésser que tot ho abraça  
ab un acte puríssim de sa vida espiritual y á qual  
ull penetrant y súbtil res se li abscondex de quant  
cria sa voluntat divina. A mes s' ha enfortit l' ar-  
gument ab l' observació naturalíssima de que 'ls  
elements primers de les coses geométriques, mes  
ó menys lluny del cap del home y per mes que fora  
de la jurisdicció de ses facultats cognoscitives, mes  
ó menys intrincats en la complexitat que originan;  
tota volta que aquelles no formáren los éssers  
que suposa l' enteniment entenentlos com á pre-  
existents realment y en si matexos deuen existir,  
y llavors ó son simples ó be compostos. Mas lo mo-  
do ab que hem establert y 'l criteri que hem seguit  
pera considerar y resóldrer la qüestió semblan tam-  
bé podernos dispensar de tractar pus llargament  
una crítica, que admet un concepte que creyem ha  
hagut de sortir de nostra ploma, per força trenca-  
des les armes ab que defénder volgué un reyalme  
que de dret no li pertany.

Nosaltres, donchs, finalment, pensam que lo que  
'ls components simples no pogueren lograr assen-  
tar en bases metafísiques, segons l' antecedent in-  
mediat article, son impotents á ferho ni menys ab l'  
ajuda de la potensa d' un nombre infinit. Primera-  
ment, no consenten hi fique son peu lleys categó-  
riques é imprescindibles, que per esborrarles y anul-  
lar ops fora esbahir lo mon físich, y llavors perma-  
nexerian encara clavades, retrayentnos nostre va y  
mesquí deliri, en lo fons de la nostra ánima, esto-  
jades en aquell sagrat lloch hont viuhem, inspirant  
lo bon seny, les veritats preuades que sagellá en la  
rahó humana 'l dit sabi d' una Providencia que no  
pot fallir; y per últim, seria encara no molt difícil  
llegitimar, fins que n' esclatás l' evidencia al tra-  
vés de dolls de llum, los motius remembrats que,  
fins habenthi parts infinites, vedan ab força im-  
perativa que may ningun ésser simple, ni cap mu-  
nió de punts matemátichs veritables determinen  
per juxtaposició y limiten espay. No n' hi ha ne-  
cessitat y ab lo dit creyem n' hi ha prou; y tampoch

desitjam afadigar mes per avuy y donar may mes  
pus fastidi, tocant á la qüestió dels punts infinits,  
als pacients lectors que s' hajan dignat afavorir-  
nos, passant los ulls sobre un article que no sabem  
com mes podriam ferlo atractívol, abstracta com  
n' es la materia y poch destre malhauradament son  
autor per embellirla.

JOSEPH MASFERRER ARQUIMBAU.

## COLON.

Escolta la cridoria  
de ta gent que 's revela amenassant:  
desperta, geni, d' eixa nit de gloria;  
per tot la mort t' espera;  
gira 'l timó á la nau, tornat enrera;  
deposa 'l front mesquí, sols Deu es gran.

Debadas abrahonas  
ab ton esguart lo firmament confós;  
passan jorns y mes jorns, sobre las onas  
d' hont ixen las estrellas  
sempre caurán los cels com á parpellas  
que una alenada de la mort ha clos.

Eixa terra florida,  
de flochs de llum, d' ubriacadors encens,  
vols que s' alse del mar y pren la vida  
de ta testa febrosa! ...  
¿Qui ets, oh tu, materia superbiosa,  
per' fecundar com Deu lo pensament?

Qui soch!...Desperta y plora  
mon sensa fe que als ulls m' has escupit:  
mírala enllá la terra encisadora  
que á mon desitj se lleva,  
mírala, donchs, qu' es ta muller, qu' es Eva,  
y 't du s' amor Adam que t' has dormit.

¿Oh fill de la sabiesa!  
per fi 'l sol de la gloria ha despuntat,  
y al llumenar ta prepotent grandesa  
projecta inmensa ombra  
darrera teu, sobre dels mars sens nombre,  
fins á cubrir lo mon que has humillat.

Ves, petja las riberas  
d' eix altre mon, ton amorós esclau;  
ja sobre 'l mar s' avansen las palmeras,  
ja 's venen las onadas,  
avants potents, tranquilas, aplanadas,  
sos fronts á reclinar baix de ta nau.

Ves, y encamina 'ls passos  
al cim mes alt de sas montanyas d' or;  
plántahi la creu, y ab los robustos brassos  
estreny los mons que un dia  
per escarment de la Babel impia  
separaren los brassos del Senyor.

¿Mes quins amors rastrejan  
tos braus naugers ab afanyós encis,  
que sos llabis resant tartamudejan,  
y, al besar ta petjada,



pórtan als ulls quelcom de la mirada  
que llensà la serpent al Paradis?...

Ay trist!... qu' en son desvari  
ta fillada en sayons se tornaràn  
pera durte á la cima del Calvari!  
á tu, volensa ardida,  
á tu, que un cel los obras en la vida!...  
Perdónals, Deu, no saben lo que fan!

Bentost sobre eixa terra,  
verge de crims que t' ha d' obrir son cor,  
ta rassa vil escampará la guerra,  
y á l' ombra de ta gloria  
veurás rodar son carro de victoria  
dintre la sang, cruixint al pes del or.

Y un jorn ta fas serena  
la baba del infern voldrá entelar;  
tas mans caurán al pes de la cadena,  
¡tas santas mans que alsaren  
ab la forsa que 'ls génis te donaren  
un mon perdut en los abims del mar!

Y quan á la ventura  
de porta en porta, menyspreat del mon,  
bebent, com Deu, lo cálzer d' amargura,  
postrat á la fatiga  
la mort t' encalse, ni una pedra amiga  
enlloch veurás hont reclinar lo front.

Y encara en la fossana  
sobre ton cor no 's dormirà la pau;  
que 'ls segles passarán per ta llosana  
arrossegant cadenas,  
rodant canons y ab porpra de sas venas  
á tu cubrinte son primer esclau!

¡Oh eterna fortaleza!  
¡benhaja Deu que t' ha ensenyat d' aymar!  
Que 't fa que brolli l' infernal vilesa  
si dus ferment de vida,  
si 'l cel aixamplas á una gent dormida  
que al cor te alas y ni sab volar.

Si enlayras la mirada  
per sobre 'ls segles de venjansa y mort,  
y al lluny del lluny, d' en mitj la fumarada  
contemplas aixecarse  
la santa pau y en lo zenit clavar-se  
com aurora esplendíssima del Nort.

Per có des la ribera  
batejas ab ton plor, en nom de Deu,  
eix sol hont s' ha encarnat la primavera,  
eix fill de ta ventura  
qu' en los plechs de l' eterea vestidura  
la sang no amaga que 's vessá en la creu.

Salve, antorxa sagrada,  
en la nit de aqueix mon sol del matí;  
marxa en avant, res fa que ans ta mirada  
la tempestat s' acoble,  
en tu va Deu, tu ets pera ton poble  
nou Moisés baixant del Sinaí.

Marcada tens la via;  
tu has de morir bregant ab las marors,

ja altrás vindrán á coronar un dia  
ta empresa benvolguda,  
que un sol fecunda la llavor perduda  
y ve altra sol á esbadallar sas flors.

Eix temps baix las onadas  
los mons rivals s' estrenyerán las mans  
fins confondre á la una sas polsadas,  
y la guerra ab pavura  
veurá al morir damunt ta sepultura  
com esclaus y senyors s' han fet germans.

1874.

ANGEL GUIMERÁ.

## L' ENGADINA Y 'L LADIN QU' EN ALLÍ 'S PARLA.

### XI.

Fábulas en vers, cançons morals y satíricas que tenian per objecte bromas picants mes ó menys enginyosas, que 'ls vehins d' un poble dirigian á un altre, y la pintura de situacions ridículas donaren tema á la musa popular; mes aqueixa cambiá de tonada en ocasió de las guerras religiosas. En 'l sitgle setse l' Engadina vingué á constituhir com un lloch avansat, un baluart de la reforma en 'ls confins d' Italia y llavors prengueren peu las cançons espirituals y religiosas, que per son assumpto, per la materia de que tractaban, foren manifestament oposadas á las altrás cançons populars conegudas en 'l pais ab lo nom de «*chanzuns mondanas*» (cançons profanas). Aqueixas últimas inspiradas en un esperit libre, festiu, humorístich y satírich, ja may se referiren al dogma, als usos y costums y als ministres de Deu, aquellas empapadas del esperit religiós se cantaban en 'l temple avans y després del sermó y també en altres llochs. 'L reformador é historiador Durich Campell escrigué en 1562 un llibre de cants en llenguatje *ladin*, que vé á esser una colecció en part original, y en 'l prólech á n' 'ls salms trona contra las «*chanzuns mondanas*» que diu esser indignes cants, mes segons Flugi, de bona gana 's podrian deixar una part d' aquells si 's poguessin rescatar molts d' aquets que s' han perdut.

D' aquí que la reforma religiosa imprimí una nova direcció á la cansó popular, que en 'l mes pacífich sitgle divuyt renasqué recobrant l' antich esperit. D' aquest' época se 'n citan alguns, essent coneguts com autors de cants, un cego de la vall de Münster nomenat Gaspar Bass (*l' orb dalla val*), un tal Piderman de Pontresina, que compongué la molt cantada «*Bella Rössetta*,» y á principis del sitgle actual, Joan Bautista Sandri de Samaden, es l' autor de la cansonefa «*Eu sun üna giuvnetta*,» que molt sovint se sol cantar. Temps fa que la musa popular está callada y muda, ella no reviurá (diu Flugi), 'ls mestres de escola están perfectament instruits en 'l aleman, 'ls rectors per lo mateix y al dirigir la paraula á sos parroquians ho fan en dita llengua



una vegada cada mes. 'L *ladin* se sosté treballosament y habent avans apuntat las causas qu' amenassan sa existencia, no tenim necessitat de repetirlas.

Flurin Valentin, en sa obra citada, s' ha proposat sens dupte mantenir 'l cant popular componentue mes de noranta en diversitat de metros y d' assumptos. Himnes patriòtics y religiosos, fábulas, cants d' escola, d' amor etc. etc. son l' objecte de son treball, indicant per alguns d' ells la melodia ab que s' dehuen cantar y que es ja coneguda en 'l país: aixís diu que l' *Inno alla Patria* déu acomodar-se á la de *Rufst du mein Vaterland*, la cansó *Per cantar iónd allas Vacanzas* á la de *Das Land Tyrol*, *La Patria dels Eroics* á la del *passagio or dell' opera il Trovatore* etc. Entre las cansons hi ha 'l *Pare nostre*, que t'è per títol *Il Bap nòs, ün' Oraciun*, 'l que, trayentue 'ls versos que hi son com un' especie de paráfrassis es com segueix:

Bap dels regns dell' eternità,  
Sonchiffichà si' il nóm teís.  
Teís regn a nó per charitá  
Dans qui e nell' eternità,  
Ta vögliá d'vainta scón tshel sù  
Sün tèrra eir;  
Dans Deís il pan dad ògni di,  
E per il còrp què lsògnain qui  
Perdunans, Segner, ils puchats,  
Fals ed offaisas nó a quels.  
Perdunar vlains, debels sun els  
Cur il mal spiert vol surmainar.  
Perchürans, Deís, da tots pervèrs.  
Amen.

Tal es, á grans rasgos descrita, la marxa qu' ha seguit la cansó popular en l' Engadina.

## XII.

Coneguda la vida política y ethnogràfica, y la posició geogràfica del Cantó de que forma part la vall d' Engadina; conegut aixís també l' esperit popular, alguns de sos costums y 'l llenguatge de dita vall per 'ls fragments dels cants qu' habem donat: poch faltaria per arrodonir aquest treball, si 'l poeta Caratsch ab sas poesías no 'ns proporcionés ocasió de entretenir un poch mes l' atenció dels lectors que tinguin la paciència de llegirnos.

Una de sas poesías que t'è per títol *Il pastizziers engiadinais*, se refereix á la costum dels engadins d' emigrar de la seva patria en sa joventut, anant per 'l mon en busca de fortuna, com habem dit anteriorment, dedicantse ab preferència á esser pastissers y cafeters, fabricants de licors y xacolata. 'L Doctor Egli, en sa obra citada, fent menció d' aquest costum, diu que s' calcula que de cada nou habitants del Cantó dels grisons se 'n expatria un, mentres que 'n 'ls cantons de Glarus y del Tessin se 'n conta un per cada déu. La major part retornan després d' haber fet fortuna.

D' ells son las bonicas casas de fusta ab petitas

finestras, á causa del fret, tancadas ab reixetas dauradas que s' veuhen en tot 'l país. Dits propietaris son gent tan honorable com instruida, parlan l' aleman, l' ingles, l' polach, l' francés, l' espanyol, l' italiá ó l' portugués, segons 'l país hont han fet ells sa fortuna, tenint molta aptitut per aprendrer las llenguas romanas. La població de Lavin en la baixa Engadina conté molts propietaris d' aqueixa classe.

*Lavin* ais remarcabel per bgers bels chesamaints  
Abitòs quasi tuots da granda Signuria.

*Trad.*—*Lavin* es remarcable per molts casals hermosos—Habitats casi tots de grans senyors.

Després d' haber atresorat molta moneda viuen de la renda que 'ls proporciona 'l seu capital ó be del interés qu' en reportan deixant 'l diner baix penyora.

Tèl füt, tenor l' opiniun mia,  
Il sòmi d' or da noss babuns  
Cur els mettaivan sù butia  
Da caramellas e bunbuns,  
Emigrand our da lur valledas  
Vers las citteds pü populedas.

*Traducció.*—Tal fòu, segons l' opinió meua,—'L somni d' or de nostres avis—Puig que plantaban botiga—De carmel-los y babons,—Emigrant fora de sas valls—Cap á las ciutats mes pobladas.

Al cap de déu, vint ó trent' anys tornavan molts á son país.

In condiziun baim differenta  
E cun ün' aria d' lords inglais,  
In mòd cha quels da lur vschinauncha  
Bod bod (1) nu 'ls cognoschaivan nauncha;  
Vstieus in perfetta eleganza,  
Seguond la moda da Paris,  
Fand vair in tuot grand' abbondanza  
'S preschaintan els a lur amihs.

*Traducció.*—En condició ben diferent—Y ab un ayre de lords inglesos.—De modo que 'ls de son vehinat (població)—Luego luego no 'ls coneixen pas;—Vestits ab perfecte elegancia,—Seguint la moda de Paris,—Fent veurer en tot gran abundancia—'S presentan ells á sos amihs.

Aixó comproba l' idea, qu' habem adelantat, de l' influencia que no poden menys de fer sentir 'ls pastissers afortunats en 'l cambi ó modificació de las costums de son país. Allí hi regna també la moda á quí dedica Caratsch 'ls següents versos:

Oz vòul il Poët d' Engiadina  
Dedicher desch o dudesch vers  
In glori' e onur d' üna Regina,  
Chi regna sur tuot l' Univers,  
Sainz' excepziun da noss pajais  
Cun tuot republicaun ch' el ais!

Sieu reginam sco dit s' extendà  
Dall' Oriant all' Occidaint

(1) *Bod* equival á prompte, luego y s' usa en oposició á tart cuan se diu: bod ó tard.



E vi e pù il muond as renda  
A sieus decrets obbediant;  
Perfin la Svizz'r e l' Engiadina  
Suottamiss sun a tël' Regina!

—  
Sieu grand palazz e residenza  
Ais e sarò saimp'r a Paris,  
E da lo our tres sia potenza  
Tegn' ELL' ils pòvels suottamiss,  
Üngüns Suvrauns da quaista terra  
Cum tël' Regina mainan Guerra.

—  
Bsögn nun ho neir d' üngün' armeda  
La MODA per 's' fer respetto,  
Anzi da cour ais ell' ameda  
In Frauntscha e nel muond intèr;  
Pü stabel ais bain sgür sieu trun  
Cu quel del grand Napoleon!

—  
La MODA so fer sas conquistas  
Sainz' ils famus chanuns rajôs,  
Sieus Generels sun las Modistas  
Ils Schneders sieus pü buns Sudôs,  
E 'ls Cumandants della fortezza  
La *Giuventün* e la *Bellezza*!

—  
Sco cognit ais, sün quaista terra,  
Nemain ils raigs nun sun perfets,  
E saj' in pèsch sco eir in guerra  
Faun vair ch' eir els haun lur difets;  
La MODA füt saimp'r ambiziusa  
Volubla zuond e chaprizziusa;

—  
Quant poch cha l' ais stabl' e perfetta  
Paun sieus decrets chöntsche demusser,  
Bod sto ognün la mangia stretta  
Bod largia sco ün sach purter,  
Bod lungs é largs ils pantaluns,  
Bod cuorts e strets sco noss habuns;

—  
Bod vzains las Damas cun chapels  
Chargios da pennas e da fluors,  
Chi scuranter na be 'ls utschels  
Ma fügen fessan fors' eir l' uors,  
Sainza smancher las crinolinas,  
Chi peran chabgias da giallinas!

—  
Als homens eir tscherts chapeluns  
Purter la MODA fo sün chö,  
Chi fuorma haun sco bels tschigruns,  
Eppür tël' üs me nun vo giò,  
Vzand nus aunch' uoss' in nos pajais  
Chapels da seculs duos o trais!

—  
Da ciò result' ad evidenza,  
Que taunt ognün sto cunfesser,  
Ch' la MODA ais üna potenza,  
Ch' in tuots pajais 's' fo respetto;  
ELL' ed il grand Cäsar franzès  
L' Europa mainan per il nès.

*Traducció.*—Avuy vol 'l poeta d' Engadina—Dedicar déu ó dotse versos—En gloria y honor d' una Reyna—Que regna en tot l' Univers—Sens excepció de nostre país—Ab tot y republicá qu' ell es!—L' sèu regne com he dit s' exten—De l' orient á l' occident—Y mes y mes 'l mon se torna—Als sèus de-

crets obedient,—Per fi la Suissa y l' Engadina—Sotmesos están á tal Reyna!—L' sèu gran palau y residència—Es y será sempre á París,—Y d' allí ara ab sa potència—Tè ella 'ls pobles sotmesos,—Ninguns Soberans d' aquesta terra—Ab tal Reyna menan guerra.—Necessitat no tè de cap exèrcit—La moda per ferse respectar,—Aixís de cor ella es amada—En Fransa y en 'l mon enter;—Mes ferm es ben segur 'l sèu tron—Qu' aquell del gran Napoleon!—La Moda sap fer sas conquistas—Sens 'ls famosos canons ratllats,—'Ls sèus generals son las modistas—'Ls sastres sos mes bons soldats,—Y 'ls comandants de la fortaleza—La *jorentut* y la *bellesa*!—Com sabut es, en aquesta terra,—Ni menys 'ls richs ne son perfets,—Y sigui en pau com en la guerra—Fan veurer que tenen sos defectes;—La moda fòu sempre ambiciosa—Voluble molt y capritxosa;—Cuant poch qu' ella es ferma y perfecta—Poden 'ls sèus decrets perfectament demostrar,—Prompte déu cad' un la màniga estreta—Prompte ampla com un sach portar,—Prompte llarchs y amples 'ls pantalons,—Prompte curts y estrets com nostres ávis;—Prompte veyem las Damas ab sombreros—Carregats de plomas y de flors,—Qu' espantan no solament 'ls aucells—Sino que farian fugir també l'òs—Sens' faltar las crinolinas, (mirinyachs)—Que semblan grábias de gallinas!—Als homes també uns certs barrets—Portar la moda fa sobre 'l cap—Que forma tenen de bells formatjes,—Per cert que tal us per mí no va—Veyentse encara ara en nostre país—Barrets de sigles dos ó tres!—D' aixó nasqué la consecuencia,—Que tothom déu confessar,—Que la moda es una potència,—Que en tot país 's' fa respectar;—Ella y 'l gran César francés—L' Europa menan per 'l nas.

La transcripció d' aqueixa poesia, vista la semblansa del *ladin* ab nostra llengua, y las mostrás que per 'ls fragments d' altrás habem donat, de segur qu' hauran mogut á mes de quatre 'l desitj de visitar la vall d' Engadina, tant sols per disfrutar de la ventatja qu' ofereix parlar 'l nostre llenguatge en terra estranya y ser compresos dels sèus habitants, encara que no portin barretina. La traducció que habem fet, tant literal en lo possible, á mes d' oferir punt de comparació haurá donat lloch á que 's' poguessin aprendre algunas paraulas de que 's' podrá valer aquell de nostres lectors, que, sens menyspreu de nostra terra, vulgui, per satisfacer una curiositat lligítima, visitar la petita vall d' Engadina ab la seguritat de que no s' en veurá penedit. Las comoditats no hi faltan per 'ls *touristes*, que si tenen necessitat de pendrer aygas minerals, en S. Maurici (St. Murezzan) n' hi ha de bonas:

L' oy' ais ferm' e cristallina  
Per bgers mèls remeidi rër,  
E perfin il Baron Sina  
Gnit da Vienn' a la sager,  
Il che prov' ad evidenza  
Da quist' ova l' excellenza.

*Traducció.*—L' ayga es ferma y cristallina—Per molts mals remey rar,—Y per fi 'l baró Sina—Vin-



gué de Viena à *tastarla*—Lo que proba ab evidència—D' aquesta ayga l' excel·lència.

L' elevació de las montanyas ofereix punts de vista variats que son visitats de tothom qu' hi puja provehit de son Alpstock (1). S. Maurici es també un punt de parada per fer excursions per la campanya:

Co nun mauncha compagna  
Per fer tours dad ogni vart,  
Chi vo a *Segl*, chi a *Maria*  
Bgers perfin sül *Piz Languard*, (2)  
Inua quels chi haun bun ögl  
Il Muond vezzan nouv e vegl!

*Traducció.*—Aquí no hi manca companyia — Per fer excursions per totes parts,—Qui va a *Sils*, qui a *Maria*—Molts per fi al *Piz Languard*,—Hont aquells que tenen bon ull—L mon vehuen nou y vell.

L' progrès material s' ha fet sentir en l' Engadina, puig hi ha hagut necessitat de construhir molts camins y carreteras, per facilitar las comunicacions y l' telégrafo eléctrich la posa en comunicació directe ab tot l' mon.

Il progress in noss' Engiadina  
Pass vairamaing fo da Gigants,  
Tuot as rinnova ed as raffina  
Daspö var desch o dudesch ans;  
E chi que taunt vulesch snajer  
Ün narr aís sgür, o vout dvanter.

Del Telegraf l' invenziun bella  
S' extenda già fin co tar nus,  
In pochs minuts la Giuvintschella  
Novas po der a sieu cher Spus  
Ch' in Pajais esters as rechatta  
A fer Banbuns e Cicolatta!

*Traducció.*—L' progrès en nostr' Engadina—Pas verament fa de Gegants,—Tot s' renova y s' rafina—Desde fa deu ó dotse anys;—Y qui aixó volgués negarho,—Un benehit es de segur ó vol esdevenirho.—Del telégrafo l' invenció bella—S' exten ja fins á nosaltres,—En pochs minuts la joveneta—Novas pot dar al seu car promés—Que n' paissos estranys s' *recapta*—A fer babons y xacolata.

Alguns, com per totes parts, han criticat, mirantho baix un punt de vista raquílich y egoista, tota millora material. Ls pagesos que creuhen veurer destruits sos prats y horts per la construcció d' amplas carreteras, ls que pretenen esser l' telégrafo invenció que no val la pena y ls que pensan que ls forasters no son bons mes que per menjar y beurer lo qu' ells han fet produhir á la terra á forsa del seu treball, s' queixan amargament y l' poeta Caratsch recull sas miras estretas fruyt d' una preocupació y diu:

(1) L' Alpstock ó Alpenstock es un bastó de fusta blanca ab una punxa de ferro per apoyarse en la terra ó sobre del glas, n' hi ha de varias dimensions, mes en lo general solen ser de 8 pams de llarch. Després d' haber fet varias excursions ls *touristes* fan grabarhi la relació dels punts visitats, y s' conserva com un recort de viatge.

Che bsögn 'vaiva la valleda,  
Eau 's dumand o lectuors chers,  
D' üna nouva e largia streda  
Chi ruinet nos prös ed èrs?  
E custet, dschaiv' ün da *Susch*  
Milli tollers della crusch!

Che bsögn 'vaiva la valleda  
Da telegraf electrísó?  
Invenziun eir quella steda  
Fatta d' ün chi 'vaiv' il cho,  
Sco dir soulau quels da *Sent*,  
Plain da füm e plain da vent.

Che bsögn 'vaiva la valleda  
Nella sted co d' attirer  
D' esters giasts tuott' ün' armeda  
Chi ans güdan be á manger,  
Ed a baiver nos bun vin?  
Usche disch ün da *Lavin*.

*Traducció.*—Quina necessitat tenia la vall,—Jo us demano oh lectors estimats,—D' una nova y ampla carretera—Qu' arruina nostres prats y horts?—Y costa, deya un de *Susch*,—Mil *thalers* de creul—Quina necessitat tenia la vall—De telégrafo eléctrich?—Invenció aquella ha estat—Feta d' un que tenia l' cap,—Com dir solen ls de *Sent*—Ple de fum y ple de vent.—Quina necessitat tenia la vall—A l' estiu d' atraurer aquí—De forasters *touristes* tot un exèrcit—Que ns ajudan sols á menjar,—Y á beurer nostre bòn vi?—Aixís deya un de *Lavin*.

J. BALARI Y JOVANY.

(Seguirá.)

## PER CARITAT.

Jo t' estimo, y estimante  
Prou se, be meu, que t' fatg mal.  
Feu, oh Deu, que l' aborreixi,  
Per caritat.

Borreume la seva imatge,  
Que may la puch oblidar;  
Sols no la veg quan la miro,  
Qu' es un instant.

Jo escolto sa véu vibranta  
Per tot arreu ahont valg,  
Y com mes d' ella m' allunyo  
Mes clara s' fa.

Lo foch de sos ulls n' abraça  
Lo meu cor enamorat;  
Com los meus sospirs l' avivan  
Sempre fa flam.

Entre ensomnis la vatg veure  
Que s' moria ab mi pensant,  
Y jo gosava, y de ditja  
Fins vatg plorar!..

(1) Languard (derivat de *lungo guarda*, llonch sguart ó llarga vista) s' eleva á 3266 metros sobre del nivell del mar.



Si 'l cel te tanta dolcesa  
Com lo seu cor verginal;  
Si no hi vatg podré al menys dirne  
Que jo hi he estat.

—  
Amor es sense esperansa,  
Y mor mon cor esperant!  
Arbre d' arrels consumidas  
May florirás.

—  
Jo no puch pas estimarla.....  
Y l' estimo tant y tant.....  
Feu, Deu meu, que l' aborreixi  
Per caritat!

EMILI COCA Y COLLADO.

## LO RELLOTGE DEL PASTOR.

Recordo que quan petit van encarregar-me a una minyoneta filla d' una vila de Flandes, la qui's deya Trea: jove de caràcter alegre, de grossos ulls de color de cel, dents blanques y rojas y frescas galtas.

Quan Trea s' endiumenjava, era cosa de véurela ab sas llargues arrecadas a las aurellas, sos brassos nuus, segons la costum Flandesa, ysa prima cintura apretada per una estreta cotilla, qual color roig sobreixia, borejantlo al ensemps, del jipó de llana de llistas blanques y blavas. Aquell dia's desfeya en ensenyar un peu en que no hi faltava res per ser bufó. Així es que, al véurela passar, tothom se girava y ab la mitja rialla a la boca los uns preguntavan als altres:

—Qui es aqueixa hermosa noya que du un nen per la mà?

Y jo, ab lo meu amor propi de sis anys, m' alegrava y m' enorgullia al veure que la meya companyanta, feya tombar a tothom. Los dias, que passejavam junts eran pera mi dias de verdadera festa y 'ls esperava ab gran impaciencia.

Ho diré tot; además de ma vanitat de noy hi havia altre cosa que m' feya desitjar mos passeigs: cada diumenge l' objecte de nostra sortida no era altre que 'l dirigirnos a un arrunat mas, ahont hi vivia una vella, mare d' un hermós donzell. Així qu' arribavam, hi havia patons pera Trea y dolsos per mi. Encara m' sembla veure a los enamorats, assentarse tots dos al peu d' una finestra de vidres verds, tot acostantse l' una a l' altra, tant com podian, sas duas cadiras. Enrahonavan, molta estona, en veu baixa fent mil projectes, com los que venen en tropell a la imaginació dels jóvens en la edat de las ilusions.

Mentres ells s' entretenien així, la bona vella s' engreixava contantme algun cuento. Per molt temps que visca, m' recordaré sempre de sos cabells blanchs tapats per una gorra de blanquíssima tela, de sos ulls fixos y entelats, de sa honrada fesomia y de sos sechs brassos qu' eixian per dessota d' un gros mocador roig. Contava aparicions mara-

vellosas, llegendas fantásticas, infernals aventuras, tradicions dolorosas. Quan arribava a un passatge dramàtic alsava sa corvada esquena, sa aspre veu prenia un mes segur accent y sas duas llargues mans alsadas al ayre tornavan a caure damunt de sa falda. Jo, sentat devant d' ella damunt d' un tamboret, la escoltava inmóvil, respirant tot just, ab los ulls fixos y las galtas encesas. Quan acabava, la meva pena era gran y hauria donat tot lo del mon pera que no s' hagués finit tan prompte.

De las llegendas curiosas que m' contava, la del *Relotje del pastor* produhia sempre en mi gran impressió.

«Fill meu—me deya la bona dona—hi havia a Cambrai una iglesia com no n' hi ha un altre avuy dia. Ja may se n' es vist cap de mes hermosa. Encara que s' hi hagués passat un any, sí, un any sancer, mirantsela, haurian quedat cosas per veure. Mes lo pus preciós era l' rellotje: ¡l' rellotje que jo havia passat moltes horas contemplant quan era a la edat vostra y ab lo cistellet dessota 'l bras me n' anava a costura! Ay, llavors tenia bona la vista!

«Aquell rellotje era molt mes alt, oh! molt mes alt que la casa hont estava. Semblava una iglesia petita ab son portal y son punxagut campanar. Al cap d' amunt de tot hi havia un àngel que, cada cop que tocavan horas, acostava sa trompeta als llavis y sonava una tonada. Llavors l' àngel Gabriel, posat a la esquerra del rellotje feya moure un ram de lliris blanchs de S. Antoni com pera dir *Ave Maria* a la Santa Verge qu' era al altre cantó. Aqueixa, agenollada davant son reclinatori, juntava las mans y movia 'l cap, com si respongués: *¡Que's cumpleixi la voluntat de Deu!*

«Despres s' obrian las portas de dos ninxos en los que s' hi veyan dos caps de mort: despres un llibre, quals fulls ells mateixos giravan pera deixar llegir pensaments religiosos: despres se sentia un repich marvellós, trist y dols y 's veyia passar per sota una especie de galeria tota la passió de Nostre Senyor Jesuchrist, desde l' instant en que Judas traydorament lo va vendre, fins que, baixant lo cap, s' ànima s' en pujá a los peus de Deu, l' etern Pare.

«L' àngel tocava una altre vegada encara la trompeta y tot se clòhia y quedava quiet é immou:

«¿No es vritat, fill meu, qu' era cosa digna de ser admirada y qu' haurias donat qualsevulla joguina per veurelho?

«Ara t' contaré com va adquirir la Iglesia de Cambrai aquella tan rica joya.

«Fa molts anys va venir un príncep a posar siti a Cambrai; mes tot y sas tropas y sos grans castells de fusta que llensavan grossas pedras, fletxas y tronchs encesos, no pogué entrar a la ciutat. Un marvellós núvol s' estenia sempre devant de las murallas. La Mare de Deu y 'ls àngels s' aparequeren en mig lo núvol y tornaren a llensar las pedras, las fletxas y 'ls tronchs encesos entre mig dels sitiadors, esterminant sas tropas. Lo príncep dels enemichs, furios al veure protecció tan miraculosa, dirigí terribles blasfemias a la Santa Patro-



na de Cambrai. No li va faltar son degut càstich; perdé la vista. Llavors s' humilià davant la mà que 'l feria, va fer aixecar lo setje, y va prometre, si recobrava 'l veurehi, fer present á la Iglesia de Nostra Senyora de la Mercé, d' una corona d' or dintre de la qual un cavall hi pogués donar voltas.

«Son penediment va obtenir lo perdó; recobrá la vista y portá sa ofrena á la Iglesia, ab un ciri de cera groga á la ma. Podéu contar lo content que estaria. ¡Figuréuvos lo trist que deu ésser lo estar rodejat tot lo dia d' una fosca completa com á mi m' succeheix! No 's ven ni 'l cel, ni las nuus que com aucells volan, ni 'ls verts arbres, ni flors de tots colors! Si 's dona un pas no se sap si 's trepitja 'l buyt,..... y pasar així tot lo dia... sense veure als fills! ¡Oh!... fill meu, creume un cego deu ésser plangut!

«Lo príncep de qui 't conto tot aixó, en mig de sa alegría, digné en alta veu que desitjava oferir á la Iglesia altre present tan nou com rich era 'l primer si trobava qui 'l fes.

«Al oure aqueixas paraulas, va eixir d' entre 'l poble un pastor jove, de Roma, lo qui ab tota ardisa va dirli:

«—Jo ho faré! ¡Donáume mil escuts d' or; concedi-me catorze anys y 'us faré un rellotje del que 'n parlará tot lo mon, com una de las set maravellas de la terra. Si, ho juro per la salvació de la meva ánima: ¡se li dirá la marevella de Cambrai!»

«Se li donaren mil escuts d' or, treballá nit y dia per espay de catorze anys y construí l' hermós rellotje de que t' he parlat.

«Despres aná á trobar lo senyor Gobernador dela vila y li digué:

«Ara me 'n vaig á la meva patria á reunir-me ab la meva pobre mare, á la qual fa catorze anys que no he pogut abraçar. He tancat dintre aquest bastó los mil escuts que he rebut per salari. ¡Alabats sian Deu y la Verge Maria! Per poch que m' ajudi mon ángel guardiá en mon camí, portaré á la meva mare prou pera no tenir ja mes miseria.

«Lo governador de llavoras, no tenia gens de temor de Deu; així fou que va dirse á si mateix:

«—Lo pastor se 'n va á altres terras, tal volta allí construirá un rellotje molt mes admirable qu' aquest: lo nostre perdrá son renom, sense contar ab que los romeus ja no vindran á nostra ciutat. Es precis qu' aquest home 's quedi.

«Y va posar en planta mil projectes: mes lo pastor á cada promesa del governador responia:

«—Tot aixó no val tant com la meva pobre mare.

«—La enviarem á cercar.

«—Oh! no, deya lo pastor, moriria ab vostre clima fret y humit! La meva mare viu en la hermosa ciutat de Roma; y encare que pogués resistir las fatigas de semblant viatge ¡voldria deixar la ciutat del Papa, de qui reb cada dia una indulgencia?

«Lo governador llavoras va pensar en fer detindre al pastor per bruixot y herétich, mes va temer que 'ls seus administrats no 's rebelessin contra d' ell; per lo tant se va contentar ab ferlo sorprendre fora de la ciutat per gent sens fre ni lley... Lo pastor

se va defensar ab pit, y sols pogueren apoderarse de son bastó, dintre del qual hi havia las mil pessas d' or.

«—Torno á ésser pobre, esclamá l' artista despres d' haver escapat de las mans dels lladres, mes me restan encara los ulls y mans y sabré guanyar per segona volta altres mil pessas d' or.

«Lo dolent governador va saber ditas paraulas y va pendre una resolució infernal; va fer cegar al Pastor ab un ferro bermell: també li van tallar los dits de las mans.

«Lo pobre home morí alguns anys despres, rodant per la ciutat de Cambrai, ahont demanava 'l pa de cada dia de porta en porta. May mes va tornar á veure á la ciutat del Papa, ni á sa mare.»

En aqueix instant vaig sentir un soroll que 'm va treure de mon embadaliment. Era que Trea 's despedia de son aymador.

La jove 's va alsar, me va agafar per la ma y va-rem tornar á casa. Tota la nit boy dormint vaig sentir la veu del pastor cego, que plorant cridava á sa mare, y al ensentdemá, al despertarme, 'm va semblar que veyá allunyar-se de mon llit á sa esgrogueida y mutilada ombra.

Encara que la llegenda posa l' origen del rellotje que 'ns ocupa al sigle onzé, no obstant aquest no fou comensat fins á l' any 1338, essent bisbe Guy de Colméde, y 's va acabar en 1397. Pere d' Ally lo feu perfeccionar per los anys de 1400 y posteriorment fou restaurat en 1542 y 1602. Ultimament fou renovat, quasi per complet, son mecanisme, en 1765.

Lo quadrant marcava los dias de la setmana, los mesos, los signes del zodiach, los cuarts de la lluna y 'ls diferents aspectes del sol.

## POESÍAS.

Se t'è un desitj: se 'l somnía;  
se logra; 'l dolor lo sella.....  
¡Veus' aquí una historia vella  
que vè de nou cada dia!

Molts vells de nosaltres riuen  
perque, estimantnos, gosém;  
nosaltres d' ells nos riém  
perque sense estimar viuen.

—¡Ja 'ls hi passarà!—ells exclaman,  
y per aixó 'ns compadeixen:  
—¡Ja 'ls hi ha passat!—afejeixen  
nostres cors, mentres s' inflaman.

Y, ab lo dupte que 'ns rodeja,  
jo pregunto al veure aixó:  
¿Riém nosaltres de pó?

¿Riuen élls, nina, de enveja?

10 febrer 1873.

FELIP DE SALETA.



## JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

1873. (Any XV de llur restauració.)

Premi ofert per la Diputació Provincial de Tarragona.—A TARRAGONA, de D. Joseph Martí y Folguera.—Accéssit.—SALVATERRA, de D. Francesch Matheu.—Premi ofert per la societat la «Jove Catalunya»: LA JOVE CATALUNYA, de D. Isidro Reventós.—Primer accéssit: LA JOVE CATALUNYA, de don Anicet de Pagés de Puig.—Segon accéssit: LA JOVE CATALUNYA, de don Isidro Reventós.

Lo medalló d'or ofrena de la Diputació provincial de Tarragona fou adjudicat á l'oda descriptiva «A Tarragona,» del jove poeta de Reus D. Joseph Martí y Folguera.

Gran facilitat en la versificació, frescura en las primeras estrofas, destresa en alguns tochs y molt bona tendencia en la forma literaria ofereix aquesta poesia.

Mes l'obra adoleix de la falta de un pensament fonamental, y si aquest existeix es tant adotzenat que ni s'esmenta.

Lo poeta descriu la Tarragona romana, la Tarragona goda, la Tarragona sarrahina, la Tarragona de la Etat mitjana y la moderna Tarragona oposant sas murallas al vol de l'áliga francesa, y 's val pera ferho d'estrofas tan arrodonidas y crestallinas com las següents.

«Assí 'ls marbres y l'or á dolls omplien  
»pórtichs palaus y arcades  
»y les legions entraven y sortien  
»á rengles ordenades.»

«Y després dels romans, los gots vingueren  
»á poblar Tarragona,  
»y 'ls sarrahins després los empenyeren  
»com una ona á un' altre ona

»y fou guanyada per la gent cristiana  
»exa ciutat tant bella,  
»y tota l'ombra de l'edat mitjana  
»s'estengué damunt d'ella.»

Mes després de la part descriptiva, lo poeta 's plany sobre las ruinas d'aquellas antigas civilisacions, ab tant poch sentiment com vivesa ha empleat avants, y revenintse de cop dona fi a l'oda, ab un gastat pensament:

—«Mentres hi haja ciutats com tú y Gerona  
»la patria viu encare!»

Idea empleada per tots los que han cantat un fet aislat de la nostra gloriosa patria, y que hauriam volgut veure aquí cambiada per algun concepte mes original, mes expontáneo y que fòs mes lógica conclusió de la part primera y mes important baix tots conceptes, de la poesia.

Lo poeta al comensar l'oda *Tarragona*, sent y expressa al felicitat los fruyts de la imaginació: després vacila, decau y acaba pera arrossegar-se: es que l'obra es poch concebuda, poch madurada, y

si per aixó no es digne de elogi ho es com ho hem fet notar avans, per la facilitat y frescura de sos primers trossos.

La cansó «*Salvaterra*» del jove poeta D. Francesch Matheu y Fornells guanyá l'accéssit al premi de la Diputació provincial de Tarragona.

Ferma en sa expressió, plens sos versos d'armònia, encare que poch abundosa de pensaments y d'imatges, la cançó «*Salvaterra*» segueix dignament las petjadas de las obras del mestre en lo género, Beranger.

Podrá no ser histórich lo fet, com esmenta ab molta oportunitat lo Consistori; empero, tradicional ó imaginari y tot, dona lloch á que 'l poeta fassa vibrar l'esperit catalanesch á l'accent de sos versos robustos, rodons y destrement encadenats.

Sia mostra de lo que dihem la darrera estrofa, á la qual no l'hi son per cert inferiors las demés de la poesia:

«Mes si un jorn mala ventada  
»dú á la patria mes flajells,  
»si obehint la fuetada  
»hém de viure com anyells;  
»entre runas ó entre terra  
»mou tos bronzes revibrants,  
»y serás heralt de guerra  
»per eix poble de gegants,  
»que 't dirán brau y amatent:  
»Toca, toca Salvaterra  
»toca fort á sometent.»

Lo premi que havia ofert la Societat «*Jove Catalunya*» pera la composició que millor cantás l'esperit novell de la nostra terra, y que en dos certámens seguits no s'adjudicá, tingué á la fi un digne guanyador en un jove poeta, fins llavors desconegut, en un jove poeta que havia tingut lo talent d'amagar sempre sos ensaigs, no sols als ulls del públich, sino fins als de sos companys y amichs mes íntims.

Ningú sabia que 'l jove mestre d'obras D. Isidro Reventós polsés també la lira de la poesia; se 'l tenia per admirador del *gay saber*, no per poeta y ni sisquera per versificador. Gran fou, donchs, la sorpresa de sos consócis de la Jove Catalunya, en los Jochs Florals de 1873, quan oiren proclamarlo autor de l'oda que havia merescut precisament la joia per dita societat oferta.

L'oda de 'n Reventós, es, y preguém que se 'ns perdone la metàfora, una oda *arquitectónica*. Está basada en un plan ben desenrotllat, no té una sola estrofa inútil, y desde 'l comens fins á son acabament vá á son objecte.

Pinta lo poeta la Catalunya agonetjant trepitjada, després de lluytar com un atleta, per las hosts de 'n Felip V: descriu la nit de tot un segle de durada que sobre d'ella s'estengué: la fa reviuire, servintli las timbas de bressol, quan lo Cèssar francès se llansa á la conquesta de l'Espanya, y lográ



la nostra terra vence en lo Bruch, precisament als nets dels que un segle avants la butxinejaren. D'aquella feta arranca la renaixensa de la terra catalana, l'esplendor de sas arts, de sas lletres, de sa importancia material, y després d'alguns recorts del nostre passat, acaba l'poeta encoratjant á la joventut á que empelte la seva sava ab la sava de l'antigor, á que confonga son esperit ab lo dels ávis, á que camine per hont ells haurian caminat, pera fer immortal lo nom de Catalunya.

Com se véu l'obra es felisment pensada.

¿Mes está tant ben executada com concebuda? Sembrada de pensaments, no tots ells ressaltan per la seva grandesa, encare que sian los mes, los que s'fan notables. Alguns n'hi ha foscos y conceptuosos, que sino fan decaure l'bon conjunt de la obra, la enfarfegan com aquells relleus, en una obra arquitectónica, que sens esborrar las líneas generals apareixen confosos als ulls dels qui la contemplan.

Lo tó general de la poesia peca també per campanut: alguna construcció de la frase massa forçada, algun neologisme massa atrevit y la dificultat de la combinació métrica contribuescan tal volta á aquest efecte general que 'ns produheix.

Apart d'aquests petits defectes, descobrim un verdader poeta en l'autor de l'oda «*La Jove Catalunya*»: te per nosaltres lo mérit, no gayre comú, de pensar bé y de enmotllar lo pensament á la forma total: posseheix estotjada en sa imaginació gran riquesa de conceptes, y l'dia que sápigas fer us de aquestas bonas qualitats, despresentse del modo de fer qu'en l'oda emplea, molt ocasionat al amanejament, lo dia que sápigas agermanar la expontaneïtat del fons ab la de la forma, no pagant tribut al rebuscament en la frase ni en la construcció sintáxica, aquell dia saludarém al jove poeta, com un dels que mes honra podran donar á la moderna literatura catalana.

Igual títol tenen las poesias guanyadoras dels dos accésits: la primera pertany á D. Anicet Pagés de Puig: la segona al mateix Sr. Reventós.

¿Sembla talment impossible que l'mateix Consistori que distingí la poesia guanyadora del premi, tingués dos accésits pera las duas composicions que la segueixen! Tant diferent es l'esperit que respiran, tant lluny se troban de l'idea que guiá á la societat al oferir son simbólich brot d'olivera!

Mes que la primera tinga de quan en quan bonichs tochs poétichs, encare que no sobressurte per sa originalitat; mes que la segona sia concisa é intencionada en alt grau, encare que fosca y amanejada, ni l'una ni l'altra cantan l'esperit novell de la terra catalana, ni l'una ni l'altra cantan una sola manifestació d'aquest esperit novell!

Lo Sr. Pagés renega de la vida social, de l'industria, del art, de totas las manifestacions del progrés que tant y tant honran á la moderna Catalunya, quan posa eixa blasfemia en boca de la esquerra pageseta:

«Mes, prest ab neguit sento, que al cor no se 'l enganya  
«ab eixa falsa vida que 'n dihuen de progrés,  
«y morta d'anyoransa retorno á la montanya  
«tot fentli prometensa de no allunyarme'n més.»

¿Qué n'hem de fer; que després la pageseta ar-  
dida, diga als monstres de la guerra

..... si cobejau ma terra

«veniu á mas montanyas, que allí 'm coneixeréu?»

Ah! Havent renegat de la civilisació y del progrés ¿qué hi fá que gelosa 's mostre per la sua independencia y per la fé de sos ávis? ¿Han fet per ventura menys que aixó, lossalvatjes de l'América? ¿Fan menys que aixó 'ls de las terras que 'ls fills d'Europa colonisan?

Nosaltres tirém lluny de la industriosa, de la civilisada Catalunya la taca que mesquinament ha volgut llansarli lo Sr. Pagés.

Are en quant al segon accésit, quan afortunadament han desaparegut las rancúnias entre Castella y Catalunya: quan aquesta ab la veu de sos trovadors, ablo brugit de sas máquinas, ab lo primerlloch dintre l'Espanya que las demás provincias l'hi assignan, ha pres la mes noble, la mes santa, la mes admirable de las revenjas ¿á que esmentar antichs agrávis? ¿á que parlar de grillons y de brasas que creman dintre del cor? ¿á que desitjar que sia demá l' hora de la

«..... lluyta sense trevas

«per guanyarho ó perdre'u tot?»

¿Era aquest l'esperit de la *Jove Catalunya* al oferir son brot d'olivera? Creyém que no, y que l'Consistori, si qualitats poéticas descubria en las duas poesias que distingí, devia posposarlas al objecte particular del premi ofert per la «*Jove Catalunya*». Per lo mateix, no es tan de sentir que sos autors las escriguessen, com que trobassen acullida en lo Consistori.

J. ROCA Y ROCA.

## NOVAS.

A Déu gracias, no tots los castellans ténen en menyspreu á nostra aymada Catalunya. D'acó nos ha donat poch ha una proba *La Revista de la Universidad de Madrid*, periódich oficial d'aquell centre de ensenyansa, que conté en sos derrers números tres treballs, dignes de que 'n diguém, may sian sino quatre breus paraulas, á fi de que hi puguem fixar sa atenció, los constants llegidors de LA RENAXENSA.

Es lo primer un estudi, encara no del tot publicat, en que lo conegut é il·lustrat advocat valenciá D. Benvígut Oliver exposa l'origen, formació, autoritat y juhi crítich del notable códich del segle XIII,



intitolat «*Libre de les costums generals scrites de la insigne ciutat de Tortosa*,» mostrant curiosas notícies y un detingut anàlisis d'aytal cós de costums escrites, lo primer en valer, á nostre curt entendre, després dels *Usatges* y merexedor d'esser mes conegut de la majoria dels jurisperits catalans, que sembla tenen en oblit lo dret consuetudinari de la terra, per esser mes históric que vigent, quan ab diligencia lo trobarian en diferents diplomas, ordinacions y códichs. Nos consta que lo senyor Oliver n' ha regirat de tots, y per có molt nos plauria també, que dongués á llum los estudis que té fets sobre las *Córtis Catalanas*.

Lo segón, degut á la notable ploma del sabi catedràtic, historiador de la Iglesia espanyola, Dr. D. Vicente de la Fuente, se denomina *Estudios y enseñanza en España tanto entre los árabes como entre los mozárabes* y en son par. 3.<sup>er</sup> s'ocupa de las «*Escuelas cristianas en el Norte durante los siglos IX y X*,» ampliant y desenrotllant algunas novias en part ja conegudas, del estat de la ensenyansa á Catalunya en la predita época. Judiquém qu' estos preciosos *Estudis* son un fragment de la *Historia de las universidades, colegios, seminarios y demás establecimientos de enseñanza en España*, que fá temps que está enlestint dit senyor.

Consisteix lo tercer en un article sobre *el derecho del Señor en la antigua Cataluña*, escrit per lo celebrat jurisconsult castellá D. Francisco de Cárdenas, en que 's proposa probar la existencia y práctica del *mal ús* nomenat *firma despoli forçada*. Treball es aquest que, reproduhit ja en altres publicacions, ha cridat l'atenció fins dels sabis estrangers; mes açó n' obstant, no veyém encara en ell prou clarament definida tan debatuda cuestió. Trobém que lo Sr. Cárdenas es, sens disputa, lo jurista de Castella qu' ab mes profunditat y bon zel ha estudiat nostre dret foral, sos comentaristas y algun dels aplechs de nostras costums escrites, mes com no ha tingut á la vista cap nou document dels archius de la terra (si bé ne cita un per la notable autoritat del Dr. D. Félix M.<sup>a</sup> Falguera) ab que poder afirmar las suas rahons, queda sempre pendent de resolució, lo dupte de si, donada la eczistencia de dit mal ús, fou est prestat durant la etat mitjana fins á son abolicció. Per lo poch qu' havém vist sobre açó, dirém qu' en lo segle XIII ja hi havia Senyors que no eczigian sino una petita cantitat en sa equivalencia. En quant á la eczistencia d'aytal mal ús, recordém que temps enera un amich, molt aficionat á investigacions históricas, nos manifestá qu' en cert capbreu de la casa de Cruilles, pertanyent al any 1407, constavan subjectes á sa prestació los homes propis de aquella jurisdicció. Y pera conclóurer nos atrevirém á indicar duas petitas correccions. Diu lo Sr. Cárdenas que la 1.<sup>a</sup> edició de las *Constitucions de Catalunya* es del any 1588 y no es axís puig ha confós la 2.<sup>a</sup> ab la 1.<sup>a</sup> que fou estampada á la fi del segle XV (1481-93?) y 's troba d'ella un eczemplar sens peu d'estampa en lo archiu municipal de esta Ciutat. Altre es que lo Notari de Cardona per ell citat com á Tomaso, se deya Joa-

quim Thomasa y nos consta que vivia en 1848.

Lo jove D. Joseph Martrus y Malagelada, ha publicat un tomo de poesías castellanas ab lo títol de «*Visiones y realidades*.» Totas las poesías d' aquest llibre son escrites als quinze, setze y disset anys del autor y revelan facilitat. Van acompanyadas d' un prólech d' En Manel de Lasarte.

Lo Sr. Arús y Arderiu ha tingut la amabilitat de remétrens un eczemplar de la última de sas produccions dramáticas, *La Caritat*, fantasia en un acte dividida en vuyt quadros que últimament s'estrená en lo *Teatro Español*. Si aquesta obra no fos ja de si molt recomanable per sa versificació esmerada y bellesa de conceptes ho fora en alt grau per lo fi elevat que li ha dat vida. Lo Sr. Arús ab un desprendiment y noblesa que l'honra molt destina los productos líquits que aquesta producció li donga á socórrer los desgraciats de la actual guerra.

Está á punt de sortir un volum de poesías de En Joaquim Riera y Bertrán que creyém cridarán molt l'atenció per sa bondat y per lo género á que pertanyen. Lo titula son autor «*Cansons del temps*». Axís que vejen la llum nos n' ocuparém extensament.

Llegim en *La Epoca*, periódich madrileny: «*Crida la atenció dels inteligents los quadros que han presentat en l'exposició de pinturas de la antiga argenteria de Martínez los joves artistas barcelonins D. Anton de Ferrer y D. Joseph Amell. Los del primer son La capelleta del Carme, Entrada del Ramet y Un pagés (tipo catalá). Lo segon n' ha exposat dos Lo bressol vuyt y Un matrimoni sens fills.*

Recománanse aquests assumptos per la habilitat de la composició y l' rigor del colorit, y si be la crítica severa podrá veurehi algunas faltas dels que may pot esser exempta una obra humana, revelan las grans disposicions de sos joves autors á qui augurem un brillant pervenir si seguexen ab lo mateix acert lo diví art de Velazquez y de Murillo.»

Lo segon número de la *Revista histórico-latina*, entre altres conté un article del distingit escriptor D. Antonio de Bofarull sobre lo primer llibre imprés á Espanya. Va acompanyat d' una foto-litografia de l' última plana de dit llibre. Lo Sr. Arana hi continúa son estudi comensat en lo primer número de dita publicació. Lo Sr. Joan Serra y Pausas comensa uns *Apuntes para una historia de las artes gráficas*. La secció de notícias y l' Boletí Bibliogràfic son molt complets.

S' ha estrenat en lo Tivoli la sarsuela en un acte *La monya de rissos y Paraula de Rey*, en dos actes, de D. Modest Busquets, de Reus.

S' está ensajan la sarsuela en dos actes, dels senyors Pitarra y Manent, *Lo sagristà de S. Roch*.